

דגם תשובון ומסקנות מבגרות קיץ 2019

אזרחות-שאלון 34281

פרק ראשון:

1. נשיא צרפת ביקש ליישם כמה רפורמות כלכליות במדינה. אחת מהן היא להעביר חברות ממשלתיות, ובהן את חברת הרכבת הלאומית, לבעלותן של כמה חברות פרטיות כדי לעודד תחרות. רפורמה נוספת היא להפחית את המס שבעלי ההון צריכים לשלם, וזאת כדי לעודד אותם להשקיע במדינה. כדי למחות על מדיניות זו יצאו רבבות אזרחים להפגנות ברחבי צרפת. המפגינים צעדו ברחובות מרכזיים, חסמו כבישים חשובים ומנעו מכלי תחבורה את האפשרות לנסוע. משטרת צרפת נאלצה לפעול לפיזור ההפגנות, עצרה מפגינים רבים והבהירה שלא תאפשר חסימת כבישים, משום שחסימת הכבישים פוגעת באופן ישיר בשגרת יומם של אלפי נוסעים.

- א. ציין והצג את הגישה החברתית-כלכלית שבאה לידי ביטוי ברפורמות הכלכליות שביקש נשיא צרפת ליישם. הסבר כיצד גישה חברתית-כלכלית זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. ציין והצג את הזכות של הנוסעים שעליה ביקשה המשטרה להגן בפיזור ההפגנה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

א. ציין גישה כלכלית חברתית ליברלית/ניאו ליברלית
הצגה - תשובה מלאה כוללת **שלושה** רכיבים מבין הארבעה :
*מדגישה את ערך החירות (הכלכלית על פני שוויון חברתי) /סוברת שחירות מקדמת את טובת החברה כולה ובתוכה את החלשים.
*דגש על יוזמה פרטית/תחרות/דוגלת בשוק חופשי.
*מעורבות המדינה בתחום הכלכלי חברתי היא מצומצמת/או 2 דוגמאות : צמצום בקצבאות/צמצום מיסוי/קיצוץ בתקציבים/הפרטה.
*הפרט אחראי על חייו/האחריות לא על המדינה.
ביסוס - התלמיד הראה שאחת הרפורמות היא להעביר חברות ממשלתיות ובהן חברת הרכבות לבעלותן של חברות פרטיות/כדי לעודד תחרות,
או רפורמה נוספת היא להפחית את המס שבעלי ההון צריכים לשלם, וזאת כדי לעודד אותם להשקיע במדינה.
קישור - יכול להיעשות לכל אחד מרכיבי ההצגה, מלבד הרכיב הראשון - הדגשת ערך החירות.

על מנת להציג הצגה מלאה יש צורך בשלושה רכיבים. חשוב להדגיש בפני התלמידים כי בהצגה חייבים להתייחס באופן כלשהו לכך שמדובר בתחום כלכלי חברתי (או לפחות שישתמע מתוך התשובה). למשל, תלמיד שכותב הדגשת ערך החירות ותחרות (זו תשובה, שאינה מלאה, כיון שאינה מתייחסת לתחום החברתי כלכלי. (חירות באיזה מובן? איזו תחרות?) לשם מה?

ב. ציין - חופש התנועה
הצגה - לכל אדם זכות לנוע כרצונו /באופן חופשי (זכות כניסה חופשית למדינה מוקנית לאזרחים בלבד)
*ממקום למקום/להימצא בכל מקום/לצאת ולהיכנס מהמדינה (מהי הזכות? איך באה לידי ביטוי - **שני רכיבים**)
ביסוס - המפגינים צעדו ברחוב חסמו כבישים ומנעו מכלי תחבורה לנסוע,
או המשטרה הבהירה שלא תאפשר חסימת כבישים.
קישור - חסימת הכבישים לא אפשרה לנוסעים לנוע באופן חופשי ממקום למקום.

הערה: כיוון שהשאלה עוסקת בזכות של הנוסעים עליה בקשה המשטרה להגן, התקבלה גם התשובה - הזכות לחירות, אך ורק בתנאי שהתלמיד התבסס על המשפט בטקסט המתייחס להפרעה בשגרת יומם של אלפי נוסעים, והקישור התייחס לכך שהפגיעה בזכות לחירות של אנשים התבטאה בפגיעה בזכותם לממש/לבחור כיצד לנהל את חייהם.

2. עמותת "כנפיים של קרמבו" היא עמותת חינוכית הפועלת למען ילדים עם צרכים מיוחדים. בגלל ייחודה קיבלה העמותה בעבר מן המדינה תקציב למימון חלק מפעילותה ואף הייתה פטורה עד כה מלהשתתף במכרז לצורך קבלת התקציב. לאחרונה התקיים דיון בוועדה האחראית למימון העמותות. הוועדה דנה בשאלה אם להמשיך ולהעניק לעמותה זו את הפטור או לחייב אותה להשתתף במכרז, ורק אם תזכה היא תקבל מימון ממשלתי. בהצבעה שהתקיימה בוועדה, שני שלישים ממשותפי הדיון הצביעו בעד ביטול הפטור ושליש מהם התנגדו לכך. החלטה זו עוררה דאגה בקרב מנהלי בתי ספר רבים. המנהלים טענו כי הם נעזרים בפעילותה של עמותה זו כדי להקנות לתלמידים ערכים אוניברסליים המעוגנים גם בתרבות עם ישראל, ובהם כבוד כלפי השונה והאחר, דאגה לחלשים בחברה, נתינה, אהבת האדם ואהבת הארץ. לטענתם, החלטת הוועדה עלולה לפגוע בהמשך פעילותה של עמותה חשובה זו בבתי הספר, לכן יש לפעול בהקדם להסדרת פעילותה.

- א. ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעל פיו פעלה הוועדה בהליך קבלת ההחלטה על ביטול הפטור. הסבר כיצד עיקרון דמוקרטי זה בא לידי ביטוי בקטע.
ב. ציין והצג את החוק המתממש באמצעות פעילותה של העמותה, לדברי מנהלי בתי הספר. הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בקטע.

א. **ציין - עקרון הכרעת הרוב**
הצגה - יש צורך בשני רכיבים
עקרון הקובע דרך לקבלת החלטות/אפשרות להעלאת מספר הצעות לבחירה/דרך לפתרון מחלוקות בדרכי שלום
*עקרון הקובע שההחלטה המתקבלת היא זו שרוב המצביעים תומכים בה.
*אסור לרוב לקבל החלטה הפוגעת באופן לא סביר/בלתי מוצדק בזכויות יסוד/מיעוט/עריצות הרוב/למיעוט זכות לנסות להשפיע לשנות את דעת הרוב.
ביסוס וקישור - ההצבעה התקבלה בוועדה, שני שלישים מהמשתתפים הצביעו בעד ביטול... כלומר ישנה תמיכה של רוב המצביעים או עצם קיום ההצבעה היא דרך לקבלת החלטות.
התלמידים ענו היטב על השאלה על כל רכיביה.

ב. **ציין - חוק חינוך ממלכתי**
הצגה - החוק קובע את יעדי החינוך הממלכתי במדינת ישראל.
היעדים : לימוד מורשת ישראל והמסורת היהודית/החוק מדגיש את חשיבות הנחלה של התרבות היהודית בבתי הספר/חינוך לאהבת כל אדם/לדעת ויצירתיות...
כל סעיף מסעיפי החוק (שאינם מופיעים כמובן בקטע עצמו) מתקבלים. ויש עוד הרבה...התנדבות/כבוד לסביבה לנופים לחי ולצומח/שמירה על החוק. ועוד.
ביסוס וקישור - המנהלים טענו כי נעזרים בפעילות העמותה כדי להקנות לתלמידים ערכים אוניברסליים המעוגנים גם בתרבות עם ישראל ובהם כבוד כלפי השונה והאחר... הקישור יכול להיעשות לרכיב הראשון או לרכיב השני בתנאי שתלמיד הציג את ההקשר בין הכתוב בטקסט לסעיף הרלוונטי בחוק.

כאשר תלמיד בוחר לענות על שאלה המתייחסת לחוק, עליו להכיר את החוק-שם החוק והתוכן. תלמידים שבחרו לענות על השאלה לא דייקו בתשובה. החל בשם החוק : חוק החינוך, או התבלבלו עם חוק חינוך חובה ולא ידעו מהו תוכן החוק ולכן העתיקו מתוך האירוע עצמו. יתכן והמילה "חינוך" המופיעה בשני החוקים מבלבלת את התלמידים ולכן חלק מהתלמידים הציגו את חוק חינוך חובה. יש להתייחס להבדלים בין חוקים אלו בכיתה.

פרק שני :

3. שני תנאים הכרחיים לקיומן של בחירות דמוקרטיות כלליות, חשאיות, מחזוריות/תקופתיות, שוויוניות, התמודדות חופשית/הוגנת/חופשיות התלמידים ענו היטב על השאלה.
יש לשים לב כי כלליות - מתייחסת לכלל האזרחים (ולא תשובה בנוסח כולם יכולים להצביע)
מחזוריות - בחירות בפרקי זמן קבועים וסדירים (על פי חוק) - חלק מהתלמידים כתבו שהבחירות מתקיימות כל 4 שנים. זוהי דוגמה ולא תשובה מוכללת כנדרש.

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
אשכול חברה ורוח - عقود المجتمع والانسان
הפיקוח על הוראת האזרחות – التفتيش على تعليم المدنيات

4. זכויות קבוצתיות תרבותיות

נדרשו שלושה רכיבים מתוך ארבעה :

- * (למי ניתנות?) ניתנות לקבוצות אתניות-תרבותיות/מיעוטים לאומיים/קבוצות לשוניות/דתיות
  - * (לעבור מה?/ מה מטרתן?) מטרתן להסדיר באופן ממסדי את הזהות הייחודית של הקבוצה במדינה/לשמר את המאפיינים הייחודיים.
  - * (מה הן כוללות?) באות לידי ביטוי בתחומים : שפה, חינוך, תרבות, דת.
  - * (מי מעניק?) המדינה קובעת את היקף הענקתן ואת מידת התמיכה הממסדית בהן.
- יש לחזור ולהדגיש בפני התלמידים את מטרת הזכויות - הסדרה ממסדית של הזהות הקבוצתית הייחודית. ישנם תלמידים שלא מבינים את ההבדל בין זכויות קבוצה לחופש דת/לשון.

5. מעצר מנהלי

רכיב חובה : מעצר מניעתי/ללא הליך פלילי רגיל כנגד עצור/ לפני ביצוע העבירה/ גם בלי שהוא מואשם בביצוע עבירה כלשהי/ על סמך חשדות בלבד/ ללא ראיות.

* **מטרתו** למנוע פגיעה בביטחון הציבור/ ביטחון המדינה/ זכות לחיים וביטחון של תושבי המדינה/ הסדר הציבורי.

* הליך הנתון לביקורת ציבורית בה בשל הפגיעה הקשה בזכות להליך הוגן.

* חלות עליו הגבלות בחוק/ תקף לתקופה של 6 חודשים/ בסמכותו של שר הביטחון להורות עליו/ נתון לביקורת בג"צ/ כל שלושה חודשים יש צורך בהחלטת בית משפט כדי להמשיך את המעצר.

רכיב ראשון הינו רכיב חובה ויש צורך בשני רכיבים נוספים לתשובה מלאה : על התלמיד להתייחס למטרות, לביקורת או למגבלות החלות. מרבית התלמידים ידעו לענות היטב על השאלה.

6. שני הבדלים בין מדיניות העדפה מתקנת למדיניות הבחנה.

ניתן היה להתייחס בתשובה לארבעה הבדלים : למי ניתן? לשם מה? מהו משך הזמן? ומה ניתן?

הערות חשובות בעניין זה :

* יש לחזור ולתרגל עם התלמידים מיומנות של השוואה. זוהי מיומנות נדרשת וחשובה. ניתן לכתוב תשובה בצורת טבלה. אולם, יש להסביר לתלמידים כי תשובה של מילה איננה מספיקה בדרך כלל.

* אין לתת תשובות ברמת דוגמה.

* יש לשים לב כי כאשר הקריטריון הוא משך הזמן - תלמידים רבים כותבים כי העדפה מתקנת היא מדיניות זמנית והבחנה היא לתמיד. הדברים אינם מדויקים. מדיניות העדפה מתקנת מוגבלת בזמן ואילו מדיניות הבחנה קיימת כל עוד השונות רלוונטית. לעיתים, הבחנה יכולה להסתיים כתוצאה משינויים בסטטוס או שינוי מדיניות.

7. שני ביטויים ליחס יהדות התפוצות למדינת ישראל :

זהות - רבים מיהודי העולם חשים קרבה והזדהות עם מדינת ישראל על אף היותם אזרחים לכל דבר במדינותיהם, במקרים מסוימים הדבר גורם לדילמות של "נאמנות כפולה".

תמיכה פוליטית בישראל - על ידי ארגונים ושדולות המשתדלים להשפיע על ממשלותיהם לתמוך בישראל בהקשרים שונים.

תמיכה כלכלית - לאורך השנים תומכת יהדות התפוצות בפעילויות שונות בישראל בסכומים גדולים. **הדור הצעיר** בהרבה קהילות מזדהה פחות עם ישראל ונעשים מאמצים לחיזוק הזהות הזו.

מרבית התלמידים ידעו לענות יפה על השאלה.

8. אשכול : העולם היהודי הצג את המושג קואליציה.

הסבר כיצד שותפות בקואליציה יכולה לסייע בהתמודדות עם השטח הדתי.

קואליציה - הצגה מלאה מחייבת את שלושת הרכיבים שלהלן :

מפלגות שחוברות יחד כדי להרכיב ממשלה ומהוות את **בסיס התמיכה** של הממשלה בפרלמנט.

סיעות הקואליציה **מהוות רוב** של חברי הכנסת בפרלמנט.

מבוססת על **הסכמים קואליציוניים** בין הסיעות המרכיבות אותה.

הפיקוח על הוראת האזרחות, המזכירות הפדגוגית, משרד החינוך

רחוב דבורה הנביאה 2 ירושלים 91911, טלפון 02-5603599, פקס 02-5603580

עמוד 3 מתוך 10

שסע דתי חילוני - הצגה מלאה מתייחסת לשלושה רכיבים :
מהו שסע - קו גבול חברתי/מחלוקת חריפה/מוקדי מתיחות /ניכור
בין מי למי - יהודים/דתיים חילוניים/לא דתיים
על מה - מחלוקת על מידת השפעת הדת היהודית על המדינה/יחסי דת ומדינה/או : שתי דוגמאות גיוס,
שבת, תחבורה בשבת וכו'.

כיצד שותפות בקואליציה יכולה לסייע בהתמודדות עם השסע הדתי-חילוני : ישנן מספר אפשרויות
לענות. יש לשים לב שהתלמיד התייחס לשני החלקים - השותפות והתמודדות עם השסע. למשל :
השותפות נציגים דתיים וחילוניים בקואליציה יוצרת נקודת מפגש ותחושה של אחריות הדדית ועשויה
למתן את המתח בין הקבוצות השונות, ולכן תורמת להתמודדות עם השסע הדתי חילוני.

9. אשכול : תקשורת ופוליטיקה בישראל
הצג את עקרון שלטון העם. הסבר כיצד אחד מתפקידי התקשורת מחזק עיקרון זה.

עקרון שלטון העם
כלל האזרחים הריבון/מקור הסמכות/שליט
האזרחים בוחרים שלטון של נציגים/שלטון נבחר (לזמן קבוע בחוק)

הצגת אחד מתפקידי התקשורת
התלמיד צריך להתייחס לאחד מהתפקידים הבאים : דיווח/ פיקוח וביקורת על השלטון/ במה למגוון
דעות/ פרשנות/ סוציאליזציה/ בידור/ תעמולת בחירות/ תווך בין הפוליטיקאים לציבור.

כיצד תפקיד של התקשורת מחזק את עקרון שלטון העם : ישנן מספר אפשרויות לענות. **יש לשים לב**
שהתלמיד התייחס לשני החלקים - תפקיד התקשורת וחיזוק העיקרון. למשל : תפקידי התקשורת
דיווח/פרשנות/במה למגוון דעות/תעמולת בחירות - מאפשרים לאזרחים לגבש עמדה (באמצעות המידע)
על הנעשה ועל הנציגים, ולבחור את הנציגים באופן מושכל.

10. אשכול : בחירות ומפלגות
הצג את המושג ממשלה קואליציונית. הסבר כיצד עקרון הסובלנות מתממש בקיומה של ממשלה
קואליציונית.

ממשלה קואליציונית - תשובה מלאה מתייחסת לשלושת הרכיבים :
* שותפות בין הסיעה שקיבלה את תפקיד הרכבת הממשלה לבין סיעות אחרות/ ממשלה המורכבת
ממספר סיעות.
* השותפות נדרשת לשם השגת רוב בכנסת.
* השותפות מבוססת על הסכמים קואליציוניים.

עקרון הסובלנות
הצגת המושג מתייחסת לשני רכיבים מרכזיים :
* (מהו ובמה?) היכולת לסבול/לכבד את השונים ממני בדעות/אורח חיים/דת וכו'.
* (איך בא לידי ביטוי?) הימנעות מתגובה אלימה בעת מחלוקות/הימנעות מדיכוי סמכות שלטונית כלפי
עמדות ביקורתיות.

כיצד מתממש עקרון הסובלנות בקיומה של ממשלה קואליציונית : ישנן מספר תשובות אפשריות לענות.
יש לשים לב שהתלמיד התייחס לשני החלקים עקרון הסובלנות וממשלה קואליציונית. למשל בממשלה
קואליציונית שותפות סיעות שונות המחזיקות בעמדות שונות, כדי שהממשלה תוכל לתפקד ולקבל
החלטות כל אחת מהשותפות בממשלה צריכה לכבד/לסבול את דעותיהן של הסיעות האחרות בממשלה
למרות ההבדלים ביניהן.

המושג סובלנות חוזר ומופיע בבחינות ועדיין ישנם תלמידים שאינם מבינים את משמעותו. בסובלנות אין הכוונה שאדם צריך לקבל דעה אחרת או אורח חיים שונה (בהקשר של אימוץ אורח חיים שונה). יש להדגיש בפני התלמידים, שסובלנות מהווה ערך לפיו אדם יכול "לסבול" /לכבד את השונה גם אם הוא קיצוני, מרגיז בדעותיו, וכמובן היכולת לגלות הקשבה והתמודדות עם השוני ללא אלימות מצד אנשים אחרים או דיכוי מצד השלטון.

11. אשכול: רשויות מקומיות

הצג את עקרון שלטון העם.

הסבר כיצד עקרון שלטון העם נפגע ממינויה של ועדה קרואה בשלטון המקומי.

עקרון שלטון העם

כלל האזרחים הם הריבון/מקור הסמכות שולט.

האזרחים בוחרים שלטון של נציגים/שלטון נבחר (לזמן קצוב הקבוע בחוק).

ועדה קרואה

* (מיהם חבריה?) ועדה המורכבת מאנשי מקצוע שלא נבחרו, הממלאת את תפקידי ראש הרשות והמועצה.

* (מי ממנה?) הממונה על ידי שר הפנים כאשר סבור שהרשות אינה מתפקדת כנדרש/לראש הרשות אין רוב.

* (מדוע יש למנות אותה?) במועצת הרשות/יש גירעונות כספיים גדולים/התקציב לא עבר בתום שישה חודשים.

כיצד עקרון שלטון העם נפגע ממינויה של ועדה קרואה: מינוי הוועדה על ידי שר הפנים פוגעת בהחלטת האזרחים שבחרו את נציגיהם באופן דמוקרטי.

12. אשכול: מעורבות אזרחית ופיקוח על רשויות השלטון

הצג את עקרון הגבלת השלטון.

הסבר כיצד אחד מתפקידי היועץ המשפטי לממשלה מחזק עיקרון זה.

עקרון הגבלת השלטון

יש צורך בשלושה רכיבים

* השלטון מחזיק באמצעים המעניקים לו עוצמה (כלכליים, אנושיים, גורמי אכיפה, מידע).

* קיימת סכנה לניצול לרעה של הכוח השלטוני/פגיעה בזכויות אדם ואזרח.

* הפרדת רשויות/חוקה/בחירות/אמצעים מוסדיים/פורמליים ולא מוסדיים נועדו למניעת עריצות השלטון.

תפקיד היועץ המשפטי לממשלה

*ראש התביעה הכללית - אחראי על העמדה לדין של כל עבריין.

*מתן ייעוץ משפטי לממשלה ולרשויות השלטון - מעניק יעוץ משפטי לממשלה ולכל גוף הכפוף לה, בנוגע לכל פעולה שהיא מבצעת או נמנעת מלבצע.

* ייצוג המדינה בהליכים משפטיים שאינם פליליים - כאשר הממשלה או השרים נדרשים להשיב בבית המשפט על עתירת בג"צ/ייצוג הממשלה בתביעות אזרחיות שבהן המדינה תובעת או נתבעת.

* התייצבות בהליכים משפטיים שהמדינה אינה צד בהם אך יש אינטרס או השלכות ציבוריות.

כיצד אחד מתפקידי היועץ המשפטי לממשלה מחזק את עקרון שלטון החוק: יש דרכים שונות לענות

על השאלה, ובלבד שישנו חיבור בין שני החלקים - תפקיד היועץ ועקרון שלטון החוק. למשל: בהיותו

מופקד על ייצוג המדינה בבג"צ, היועץ יכול לסרב לייצג את המדינה בבג"צ כאשר הממשלה מסרבת

לקבל את המלצותיו בנוגע לפעולות הפוגעות בעקרון שלטון החוק, ובכך מונע מצב שהשלטון עריץ/מנצל סמכותו לרעה/ פוגע בזכויות אדם ואזרח.

יש לחזק את הוראת תפקידי היועץ המשפטי לממשלה. תלמידים רבים שבחרו לענות על השאלה לא ידעו להציג את תפקידו וחזרו על שם התואר - לייעץ לממשלה בנושאים משפטיים. ישנם תלמידים שהתבלבלו וענו על תפקיד מבקר המדינה.

פרק שלישי (24 נקודות)

קרא את הקטע שלפניך, וענה על שתיים מן השאלות 13-15.

באוניברסיטה העברית שוקלים לשנות את שפת הלימוד מעברית לאנגלית בכמה מן המקצועות. יש לכך סיבות מוצדקות: הלימוד באנגלית יתרום להשתלבות בקהילה האקדמית העולמית משום שתתאפשר קליטת מרצים בעלי שם מרחבי העולם, וכך יתחזקו התחרותיות והמצוינות. כמו כן, שערי האוניברסיטה ייפתחו לסטודנטים ממדינות שונות, ולכך יש יתרונות רבים בתחומי הכלכלה, התרבות, המדע, המשפט ועוד.

אף שברור שראשי האוניברסיטה אינם מכוונים לכך, המעבר מלימוד בעברית ללימוד באנגלית הוא הפניית גב להיבט חשוב של התחייה הלאומית של העם היהודי. להצבת השפה האנגלית במרכז ולדחיקת התרבות הלאומית של המדינה לשוליים תהיינה השלכות קשות על התרבות בישראל, הן משום מעמדה המיוחד של העברית הן משום היותה נשמתה של התרבות הלאומית. סוגיה זו מעלה את השאלה: האם יש לאקדמיה הישראלית אחריות כלפי החברה הישראלית, ואם כן – מהי?

הדמוקרטיה יכולה להתקיים רק אם לאזרחים יש מספיק מידע על הסוגיות המרכזיות בחיי המדינה. אולם הדור הצעיר במדינה עוסק בסוגיות דמוקרטיות אך ורק בשיעורי אזרחות בתיכון ולא אחר כך, וזה כמובן אינו מספיק. אני קורא לאקדמיה להגביר את מעורבותה בשיח הישראלי, להעמיק את הדיון על המורכבות של החברה הישראלית ובעיקר לעסוק בחינוך לקבלת רעיון קיומן המבורך של הזהויות התרבותיות השונות זו מזו ובזכות של כל תרבות לשמר את ייחודה. שיח זה ראוי שיתבסס על שוק רעיונות פורה והוגן, המזמין את הזולת להשתתף בו.

האתגר האחר של האקדמיה נוגע לתרבות העם היהודי, שבה לשפה העברית יש מקום של כבוד זה דורות רבים. לדעתי, לאקדמיה יש תפקיד חשוב בעניין זה. כשם שהעברית היא הלשון המשמשת את מוסדות השלטון השונים ובה נכתבים חוקי המדינה ופסיקותיהם של בתי המשפט, כך גם ראוי שהאקדמיה תכיר בחשיבות השפה העברית ותביא אותה לידי ביטוי בתוכנית הלימודים ובתחומי המחקר הרלוונטיים. הנשיא הראשון שלנו, הכימאי חיים ויצמן, אמר בטקס הנחת אבן הפינה של האוניברסיטה העברית: "בעמקי ליבנו נרגיש כי מטרת האוניברסיטה הזאת היא להביע את רוחנו ולהשקיף על פני התבל מנקודת מבטנו אנו". זהו מופת לניסוח רגיש, שאמור לשמש לנו מצפן גם היום: עלינו להשקיף על פני התבל מנקודת מבטנו אנו.

מעובד על פי י', שטרן, "טובין ציבורי שיש לשמור עליו". המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2018/12/23

13. הצג את המושג גלובליזציה.

הסבר כיצד הגלובליזציה באה לידי ביטוי בקטע.

גלובליזציה

הצגה מלאה - שלושה רכיבים

* (מהי גלובליזציה?) תהליכים כלל עולמיים

* (בין מי למי?) בין מדינות, חברות ויחידים

* (כיצד הגלובליזציה באה לידי ביטוי?) המתארים יכולת תנועה/מעבר הולכת וגדלה של סחורות,

שירותים מידע, רעיונות ובני אדם

* במהירות/תדירות גבוהה ובקלות יחסית/נפח הולך וגדל.

* העולם נתפס כ"כפר גלובלי" והדבר משפיע על תחומי חיים רבים: חברה וכלכלה, תרבות ולאומיות,

משפט ויחסים בין מדינות, טשטוש גבולות/ במקביל מתרחשים תהליכים הפוכים של חיזוק זהויות לאומיות ודתיות.

הביסוס והקישור מתייחסים לרעיון ההשתלבות בקהילה האקדמית העולמית/ קליטת מרצים מרחבי העולם/סטודנטים ממדינות שונות.

ניתן לקשור לרכיבי מעבר של בני אדם בהקשר של מרצים וסטודנטים או מידע/השתלבות בקהילה עולמית בהקשר של כפר גלובלי והשפעה על תחומי חיים שונים.

מרבית התלמידים שבחרו בשאלה ידע לענות היטב.

14. הצג את עקרון הפלורליזם.

הסבר כיצד עקרון הפלורליזם בא לידי ביטוי בקטע.

עקרון הפלורליזם

הצגה מלאה מחייבת את שני הרכיבים –

* הכרה בקיום הריבוי/מגוון - הכרה בערך של ריבוי/מגוון דעות /עמדות של אנשים או קבוצות.

* היכולת לתת ביטוי/למש את הריבוי/מגוון - עידוד/תמיכה בקיום וביטוי של מגוון דעות/ עמדות.../

מאפשר לכל קבוצה או דעה להתארגן ולפעול למען השגת האינטרסים שלהם/ביטוי של השונות.

הביסוס והקישור מתייחסים לרעיון מורכבות החברה הישראלית/זהויות תרבותיות שונות /זכות לשמר

את ייחודה של כל תרבות/שוק רעיונות.

הביסוס יכול להיות לכל אחד מהרכיבים : הכרה בקיום או הביטוי של מגוון הדעות/תרבויות.

למרות שהמושג פלורליזם הוא מושג מרכזי וותיק מאד בתוכנית הלימודים, מצאנו שלא כל התלמידים מקפידים על הצגה מלאה ומדויקת של המושג. רבים הציגו את המושג כקבלה של מגוון דעות ורעיונות. רבים כלל לא התייחסו לרכיב השני של היישום בפועל של הפלורליזם. ראשית, אין צורך להסכים/ לקבל את מגוון הדעות. זכותו של אדם להחזיק בדעותיו. שנית, חשוב מאד להדגיש לתלמידים שהכרה בקיומו של מגוון איננו מספיק. אם אין תמיכה ממשית המאפשרת לאנשים לבטא את עמדותיהם/ האינטרסים השונים והמגוונים במרחב הציבורי הרי אין פלורליזם.

לדוגמה, ישנו מגוון של תנועות נוער : הצופים, הנוער העובד, בני עקיבא, כנפיים של קרמבו ועוד, אם העיריה תחליט שהיא תומכת רק בפעילות תנועת הצופים, הרי נוכל לטעון שלא מתקיים פלורליזם, למרות שהיא מכירה בערך ובפעילותן של התנועות השונות.

15. הצג את מעמד השפה העברית במרחב הציבורי.

הסבר כיצד האקדמיה יכולה להשפיע על מעמד השפה העברית במרחב הציבורי, לטענת הכותב.

מעמד השפה העברית במרחב הציבורי

העברית היא השפה הרשמית על פי חוק/שפה רשמית.

החוקים, התקנות ופסיקות משפטיות נכתבים בעברית/החקיקה והפסיקה בישראל מקנות עדיפות לעברית כשפה רשמית (כביטוי לאופייה היהודי של המדינה)/התייחסות לשפה במרחב הציבורי בהקשר של שלטים/תעודות/שטרות כסף/שפת לימוד בבתי הספר/חוק הלאום/סעיף בחוק האזרחות המתייחס לשפה.

ביסוס וקישור : כל התייחסות ללשון העברית בהקשר של האקדמיה המכירה בחשיבות השפה העברית ולכן תבטא זאת בתוכנית הלימודים או בניסוח השלילי של הצבת השפה האנגלית הדוחקת את מעמד השפה העברית. הקישור חייב להתייחס לעובדה כי יש לכך ביטוי/השלכה על מעמדה של העברית כשפה רשמית /שפת המדינה על פי חוק.

הערה : במועד זה התקבלה תשובה המתייחסת למעמד השפה העברית טרום חוק יסוד הלאום : העברית אמנם לא נקבעה בחוק מפורש כשפה רשמית של מדינת ישראל וכך נותרה החקיקה מתקופת המנדט המקנה לעברית ולערבית מעמד של שפות רשמיות.

החל מהמועד הקרוב, בהתאם לחוק יסוד הלאום יש ללמד את התלמידים את המצב כיום לפיו כאמור רק העברית היא השפה הרשמית של מדינת ישראל.

בתשובה לשאלה זו, חלק מהתלמידים לא קישרו, לגבי מעמד השפה העברית. התלמידים בבלו בין חשיבות השפה העברית לבין מעמד השפה העברית. כפי שגם בא לידי ביטוי בהצגה - תלמידים רבים כתבו שזוהי השפה שמרבית האזרחים דוברים.

פרק רביעי :

16. בעיר מסוימת בישראל החליט ראש העיר לערוך בליל שבת מסיבת רחוב גדולה בטיילת שבמרכז העיר. העירייה קראה לבעלי הדוכנים שבטיילת לפתוח את עסקיהם בשבת כדי לעודד את התיירות, והתושבים הוזמנו לבוא ולחגוג באירוע. קבוצה של תושבים פרסמה בפייסבוק רשומה (פוסט) ובה הם תמכו בהחלטת ראש העיר. לטענתם, מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית ולכן עליה לאפשר לכל אדם לממש את חירותו ללא מגבלה של חקיקה או פסיקה דתית. ציין והצג את אחת העמדות ("חלומות") בנוגע לזהות הדתית-תרבותית הרצויה של מדינת ישראל, שבאה לידי ביטוי ברשומה (בפוסט) שפרסמו התושבים בפייסבוק. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ציין - עמדה לזהות הדתית-תרבותית - עמדה חילונית הפרדת דת ומדינה.
הצגה - מדינת ישראל צריכה להיות יהודית ודמוקרטית תוך מימוש מרבי של חופש הבחירה ללא סממנים דתיים, חוקי המדינה ומוסדותיה צריכים להתנתק מדת/מסורת ולהישען על עקרונות דמוקרטיים.
הסבר - התושבים כתבו שלדעתם צריך לאפשר חירות ללא הגבלה של חקיקה או פסיקה דתית.
קישור - הקריאה שלא להגביל את החירות מסיבה דתית היא קריאה למימוש מרבי של חופש הבחירה
א: ההתנגדות לחקיקה או פסיקה דתית מעידה על עמדה חילונית המבטאת מימוש מרבי של חופש הבחירה.

מרבית התלמידים שבחרו את השאלה ענו עליה היטב.

17. במדינת ישראל לכל עדה דתית יש בתי דין משלה, המתנהלים על פי דיני הדת הייחודית לה. לאחרונה החליט משרד המשפטים לפתוח בית דין שרעי (בית דין המתנהל על פי ההלכה המוסלמית) ביישוב סכנין בצפון הארץ, כדי שגם תושבים מוסלמים מהצפון ייהנו משירותי בתי הדין הדתיים באזור מגוריהם, כמו שאר אזרחי המדינה. בטקס חנוכת בית הדין אמר דובר משרד המשפטים כי הקמת בית הדין בסכנין מבטאת את המחויבות של מדינת ישראל היהודית לשרת בממלכתיות ובשוויוניות את כל אזרחי המדינה על פי צרכיהם הדתיים. ציין והצג את אחת העמדות ("חלומות") בנוגע לזהות הלאומית הרצויה של מדינת ישראל, שבאה לידי ביטוי בדברי דובר משרד המשפטים. הסבר כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ציין - עמדה לזהות לאומית - מדינת ישראל כמדינת לאום יהודית-תרבותית של כל אזרחיה/מדינת לאום אתנית-תרבותית דמוקרטית.
הצגה - מדינת ישראל היא מדינת לאום של העם היהודי/המזוהה עם היהודים בארץ ובתפוצות אך מחויבת לשוויון זכויות לאזרחיה הלא יהודים.
הסבר - הקמת בית הדין מבטאת את המחויבות של מדינת ישראל היהודית לשרת בממלכתיות ובשוויון את כל אזרחי המדינה.
קישור - בהקמת בית הדין מדינת ישראל שהיא מדינת הלאום היהודי מתייחסת באופן שווה לכלל האזרחים הלא יהודים בצרכיהם הדתיים כי שיהנו משירותי דת כמו כל אזרח במדינה.
מרבית התלמידים שבחרו בשאלה ענו עליה היטב.

18. בית המשפט המחוזי הרשיע מנהל של חברה שעסקה במכירת מוצרים בטלפון. על פי ההרשעה, החברה נהגה להטעות קשישים, לנצל את חולשתם ולהחתים אותם על עסקאות של רכישת מוצרים שלא היה בהם צורך. בית המשפט הדגיש את חומרת המעשים של החברה וקבע שפעלה שלא כחוק, וגזר על מנהל החברה עונש של עשרה חודשי מאסר. ציין והצג את סוג המשפט שהתנהל בבית המשפט המחוזי. הסבר כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בקטע

ציין - סוג משפט - משפט פלילי
הצגה - הצגה מלאה מתייחסת לשלושה רכיבים :

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
הפיקוח על הוראת האזרחות – التفتيش على تعليم المدنيات

* (במה עוסק?) עוסק בעבירות על חוקי המדינה שפוגעות בשלום הציבור/בסדר החברתי/בביטחון המדינה
* (בין מי למי?) המדינה היא התובעת והנאשם הוא אדם/תאגיד.
* (מהי הענישה?) בית המשפט קובע אם מגיע עונש בהתאם לנסיבות/הענישה היא קנס ו/או מאסר.
הסבר וקישור - האירוע מאפשר התייחסות לשני רכיבים בהצגה: החברה פעלה בניגוד לחוק, או: על פי ההרשעה החברה נהגה להטעות קשישים (פגיעה בשלום הציבור ובסדר החברתי), או: בית המשפט גזר עונש של עשרה חודשי מאסר על מנהל החברה.

מרבית התלמידים שבחרו בשאלה ענו עליה היטב.

19. שגרירים שמשרד החוץ מְמַנה מייצגים את מדינת ישראל במדינות שונות בעולם. בשנה האחרונה החליט משרד החוץ למנות ערבי - ישראלי לתפקיד שגריר ישראל באחת ממדינות אירופה. דובר משרד החוץ אמר כי המינוי של ערבי אזרחי ישראל לתפקיד שגריר ישראל מסמל את השתלבותם של אזרחי ישראל הערבים בתפקידים שונים במוסדות השלטון של מדינת ישראל.
- ציין והצג את הפנייה בהכרזת העצמאות הבאה לידי ביטוי בדבריו של דובר משרד החוץ. הסבר כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ציין - הפנייה בהכרזת העצמאות - הפנייה לערבים תושבי מדינת ישראל
הצגה - ישנם **שלושה** רכיבים לפנייה, תשובה מלאה מחייבת התייחסות **לשניים** :

* לשמור על השלום
* לקחת חלק בהקמת המדינה, על יסוד אזרחות מלאה ושווה במדינה
* ייצוג מתאים בכל מוסדותיה
הסבר - מינוי של אזרח ערבי לתפקיד שגריר ישראל מסמל את השתלבותם של אזרחי ישראל הערבים בתפקידים שונים במוסדות השלטון.
קישור : השתלבות אזרחי ישראל הערבים במוסדות השלטון מממשת את תוכן הפנייה לערביי ישראל לפיה יקבלו ייצוג בכל מוסדותיה / ייקחו חלק בהקמת המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה.

מרבית התלמידים שבחרו לענות על השאלה ידעו לזהות היטב את הפנייה. הקושי התבטא בהצגה בעיקר דברו על השלום (התבלבלו עם הפנייה למדינות ערב השכנות). כיוון שתלמידים התקשו בהצגת תוכן הפנייה, הקישור אף הוא היה שגוי, שכן המשפט "השתלבות של אזרחי המדינה בתפקידים שונים..." הופיע שוב בקישור (בהקשר של ייצוג מתאים בכל מוסדותיה), ומשפט זה כמוכן איננו מהווה קישור.

20. "אחוז החסימה" הוא שיעור מסוים מקולות המצביעים שרשימת מועמדים צריכה לקבל כדי להיות מיוצגת בכנסת. כיום אחוז החסימה הוא 3.25% מן הקולות, והוא שווה ערך לכארבעה מנדטים בכנסת. משמעות הדבר שמפלגה שקיבלה פחות מארבעה מנדטים לא תיכנס לכנסת. במערכת הבחירות האחרונה עלתה לדיון השאלה אם יש להוריד את אחוז החסימה לשיעור נמוך יותר, ובכך לאפשר לרשימת מועמדים שתקבל פחות מארבעה מנדטים להיכנס לכנסת. יש התומכים בהורדת אחוז החסימה לשיעור נמוך יותר, ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג **שני** נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות — נימוק אחד **לעמדתך** ונימוק **אחד** (אחר) **לעמדה המנוגדת** לשלך. בכתבתך הקפד על הרכיבים האלה:
א. טענה — הצג את עמדתך באופן ברור.
ב. הנמקת עמדתך — הצג נימוק לעמדתך המבוסס על מושגים וידע מלימודי אזרחות.
ג. הנמקת העמדה המנוגדת — הצג נימוק לעמדה המנוגדת לעמדתך, המבוסס על מושגים וידע מלימודי האזרחות.

הסוגיה שבמחלוקת - האם להוריד את אחוז החסימה לשיעור נמוך יותר.
הדגשים : שאלת עמדה מתייחסת גם למיומנות וגם לתוכן כמוכן.
א. התלמיד ינסח משפט טיעון ברור : אני בעד/נגד הורדת אחוז החסימה לשיעור נמוך יותר.
ב+ג. התלמיד צריך להציג נימוק לעמדתו, ונימוק המנוגד לעמדתו.
כל נימוק חייב לכלול מושג/ידע מלימודי האזרחות, הצגתו וקישור ברור ונכון לסוגיה שבמחלוקת.

משרד החינוך – وزارة التربية والتعليم
המזכירות הפדגוגית – السكرتارية التربوية
אשכול חברה ורוח - عنقود المجتمع والانسان
הפיקוח על הוראת האזרחות – التفتيش على تعليم المدنيات

בעד הורדת אחוז חסימה : שלטון העם/השתתפות פוליטית, פלורליזם, אמצעי להתמודדות עם שסעים, הסכמיות, סובלנות, מערכת רב מפלגתית, אתגר חיים משותפים, תפקיד הכנסת : ייצוג אזרחים.
הערה: הזכות להיבחר - לא התקבל כי העובדה שאדם התמודד ולא נבחר אין משמעותו שנפגעה זכותו. אולם, אם תלמיד כתב כי כתוצאה מאחוז חסימה גבוה אנשים ימנעו מהקמת מפלגה/התמודדות בבחירות אזי כן התקבל.

נגד הורדת אחוז החסימה : יציבות שלטונית/משילות, קואליציה יציבה יותר, הסכמיות, התארגנות פוליטית, מפלגת לשון מאזניים/ סחטנות פוליטית/ תמרץ לאיחוד מפלגות (פחות בזבוז קולות), פגיעה בשלטון העם/ לא מאפשר למפלגות הגדולות ליישם את הבטחותיהם לציבור.

מרבית התלמידים בחרו בשאלה הזו. הדיון במשמעות של אחוז חסימה גבוה או נמוך נדון בכיתות. תלמידים ידעו לענות יפה על השאלה. עדיין יש לעבוד עם התלמידים על מיומנות הכתיבה. אך ממועד למועד ניכר שיפור.

21. הוועדה למינוי שופטים היא שֶׁ מְמַנָּה שופטים בישראל. לאחרונה הועלתה הצעה שבתהליך מינוי השופטים ייערך למועמדים שימוע בכנסת שבו יוכלו חברי כנסת לשאול את המועמד לתפקיד שופט שאלות על כישוריו ועמדותיו. לאחר השימוע תחליט הכנסת אם לאשר את מינויו של המועמד לתפקיד שופט.
יש התומכים בהצעה לכלול שימוע בהליך מינוי שופטים, ויש המתנגדים לכך.
הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים המתבססים על מושגים מתחום האזרחות — נימוק אחד **לעמדתך** ונימוק אחד (אחר) **לעמדה המנוגדת** לשלך.
בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה :
א. טענה — הצג את עמדתך באופן ברור.
ב. הנמקת עמדתך — הצג נימוק לעמדתך המבוסס על מושגים וידע מלימודי אזרחות.
ג. הנמקת העמדה המנוגדת — הצג נימוק לעמדה המנוגדת לעמדתך, המבוסס על מושגים וידע מלימודי האזרחות.

הסוגיה שבמחלוקת - האם לכלול שימוע בכנסת בהליך מינוי שופטים.
הדגשים בשאלת עמדה מתייחסת גם למיומנות וגם לתוכן כמובן.
א. התלמיד ינסח משפט טיעון ברור : אני תומך/מתנגד לכלול שימוע בכנסת בהליך מינוי שופטים.
ב+ג. התלמיד צריך להציג נימוק לעמדתו, ונימוק המנוגד לעמדתו. כל נימוק חייב לכלול מושג/ידע מלימודי האזרחות, הצגתו וקישור ברור ונכון לסוגיה שבמחלוקת.

בעד שימוע לשופטים בכנסת טרם מינוים : שלטון העם, פלורליזם, הבטחת הליך משפטי הוגן (בתנאי שהתלמיד התייחס להבטחת ניטרליות שיפוטית), איזונים ובלמים בין הרשויות, מנגנוני פיקוח, זכות הציבור לדעת, הגבלת השלטון (ביחס למערכת המשפט), תפקיד הכנסת : מינוי בעלי תפקידים.

נגד שימוע לשופטים בכנסת טרם מינוים : עצמאות (אי תלות) הרשות השופטת/עצמאות השופטים/מרות הדין, הפרדת רשויות, חוק יסוד השפיטה/הוועדה למינוי שופטים/הגבלת השלטון (ביחס לכנסת), חופש הביטוי (רק אם התלמיד מתייחס לבעיה שעמדה מסוימת לא תקבל בהיבט הפוליטי), הזכות לכבוד/פרטיות (רק אם התלמיד התייחס לכך שבשימוע שכזה ניתן לשאול את השופט שאלות על עמדותיו הפוליטיות למשל, או סוגיות שאינן קשורות באופן ישיר לתחום השיפוט. לא ניתן לטעון בשום אופן פגיעה בפרטיות מעצם קיום השימוע. כי זו הרי הכוונה. לשמוע את דעותיו המשפטיות, כישוריו וניסיונו המקצועי של השופט. בדיוק כפי שלא ניתן לטעון שכאשר אדם הולך לראיון עבודה ושואלים אותו שאלות על ניסיונו, תפקידו ודעותיו בהקשר של עבודתו נפגעת זכותו לפרטיות).

חשוב לציין כי למרות שהמושג שימוע לא היה מוכר לכל התלמידים. אלו שבחרו לענות על השאלה יכלו לענות עליה היטב מבלי להתייחס להליך עצמו (וגם לא היה צורך). ההבנה כי מדובר בהליך פומבי כלשהו שנערך בכנסת אל מול שופט (מערכת המשפט) הספיקה על מנת לאפשר לתלמידים לענות היטב על השאלה. נושא זה בהקשריו זכה להתייחסות בתקשורת וזה בהחלט ניכר גם בתשובות תלמידים שנתנו דוגמאות בעניין של איזונים ובלמים במערכת/הוועדה למינוי שופטים וכו'.